

Айлар тарихы

Сафар ае

Сафар дип мөселман һижри календарендагы камәри айларның икенчесенә әйтәләр.

Бүгенге көнгә хәтле чыгып килгән татар тәкъвимнәренә барысында да диярлек бу айның исеме «Сәфәр» дип язылган. Хәтта гарәп хәрәфләре белән параллель язылганнары янында да шул ук хәл.

Халык арасында да шушы ялгыш вариант белән сөйләүне күп ишетергә туры килә.

Ләкин ай белән бәйлә тискәре риваятьләр аның исемең дәрәс вариантына нигезләнә.

«Сәфәр» дип «ә» сузыклары белән язылуы, бәлки, тарихта булган сәфәрләрнең иң олысы — Пәйгамбәр-ребезнең Мәккәдән Мәдинәгә күчүе — һижрәт итүе бу айда булгангадыр. Ләкин шушы мөһим вакыйга белән бәйлә булса «һижрәт ае» дию мәгъкулрәк булыр иде.

Рабиғүл-әүвәл аен Мәүлид ае, Зөлһижжә аен - Корбан ае дигән кебек. Димәк, «Сәфәр» дип әйтелүе - хаталы уку, хаталы әйтүдән барлыкка килгән. «Сәфәр ае» дисәк, бу исемнән сәфәр, юл, күчү, сәяхәт итү мәгънәләре чыга. Ләкин асыл теле булган гарәпчәдәге калып «с»ны чагылдырган «сад» хәрәфе белән язылган очракта мәгънә үзгәрә.

«Сафар» гарәпчә сарылык, сары авыру, сары төс, сызгыру, жил улавы мәгънәләрен аңлата. Әдәбиятта да, халык арасында да хаталы әйтелүе соңгы заманнарда чыкты бугай. Элекке елларны сәфәр дип түгел, ә «сафар» дип дәрәс әйтелгән һәм язылганына, гажизанә фикеремчә, кечкенә генә дәлилем язучы Фатыйх Хөсниниң «Жәяүле кеше сукмагы» әсәрәндәге геройның исеме. Хәтта бу романда

аңардан ник бәхәтсез булган Сафар аеның исемең кушканнары турында сораучылар да бар бугай.

Жаһилият дәверендә, ягъни Хәзрәти Мөхәммәд (галәйһис-сәләм) тумастан әүвәл, гарәпләрдә айларның исемнәре берәр гарәп кабиләләренә рәисләре, мәшһүр ирләре белән төрле вакыйгаларга нигезләнә. Риваятьләргә караганда, Сафар аеның әүвәлгә исеме Борнас булган. Бәдәви гарәпләр арасында иң мәшһүрләрдән саналган Бәнү Гаднән кабиләсе Фәһәк әмирлеген яулап ала һәм күп кенә фәһәкә гаскәрләр зинданга ташлана. Зиндандагы авыр шартларда әсирләр арасында сары авыруы башлана. Шушы чирдән аларның күбесе кырыла һәм чир жирле халыкка да күчә. Тирә-якны куырган шушы улткә нисбәттән шушы вакыттагы айны «сафар», ягъни «сары төс, сары авыру» дип йөртә башлаганнар.

Сафар исеме белән бәйлә икенче версия исә түбәндәгечә бирелә. Жаһилият заманында гарәпләр шәмси, ягъни һәр ел бер вакытка туры килгән кояш календаре кулланганнар. Көз фасылындагы айларга «Сафар» дип исем биргәннәр. Чөнки сафар сары төснә аңлата, ә көз, мәгълүм, агач яфракларының, куакларның һәм, гомумән, бөтен яшеллекнең саргайган, корыган вакыты. Тирә-якны чолгап алган табигатьнең үзгәрүе — шушы замананың иң мөһим, иң сизелгән вакыйгасы. Шул вакытка туры килгән айларны да мохитта хөкөм сөргән сары төснә аңлаткан сафар сүзе белән атаганнар. Хәзерге һижри календарендәге кебек, ул вакытта да бер-бер артлы килгән айлар бер исем йөрткәннәр. Тик беренчесен «әүвәлгә...», икенчесен «икенче...» яисә «ахыр-

гы...», дип атаганнар. Көзгә айларны да «беренче сафар», «икенче (ахыргы) сафар», дип исемләгәннәр. Вакыт узгач, ике сафар аеның берсе исемең үзгәрткән. Беренче сафар «Сафар әл-Мухәррам» — «хәрам, изге, мөкатдәс Сафар» диелгән, чөнки бу ай жаһилияттә хажайларыннан саналган. Тора-бара бу хаж ае — кан түгү, гөнаһ эшләү хәрам икәнлеген аңлаткан «Мухәррам» исеме белән генә йөртелә башлаган, ә «Сафар» икенче айның исеме булып калган.

Камәри тәкъвимгә, ягъни 29 һәм 30 көн генә булганга, һәр ел төрле вакытка туры килгән айлар тәкъвименә күчкәч тә, көзнә, көзгә сары төснә аңлаткан Сафар исемең, һәм исеме белән бәйлә күңелсез һәм тискәре риваятьләргә саклап калган.

Ләкин халык арасында шундый фикер һәм риваятьләр йөрсә дә, Ислам динендә аларның нигезе юк. Шуның кебек юк-барга ышануга «хорафат» диләр. Хорафат - жирле халыкның Исламга хәтле ышанып килгән гореф-гадәтләреннән башланган, яисә соңыннан халыкның белемсезлегә нәтижәсендә уйлап чыгарылган дәлилдәс ышанулар. Бөтен хорафатлар батыл, ягъни асылсыз-нигезсез.

Беренчедән, вакытны, заманны яратучы, бар итүче - Аллаһы Тәгалә Үзе. Ул бар иткән заман телеменәр һәр кайсысы бер. Айлар, көннәр бер-берсеннән ким түгел.

Хәзрәти Мөхәммәд: «Йогыш та юк, шомлану да юк, мәче башлы ябалактан һәм Сафар аеннан начарлык, бәхәтсезлек көтү - берсе дә юк, алар барысы да ялган», - дигән.

Шушы шомлануларны, тискәре төшенчәләргә бетерү өчендер, могаен, Сафар аена «Сафарул-хәер» - хәерле, бәрәкәтле, яхшы Сафар, дип исем биргәннәр. Шушы вариантта бу ай элекке хәзрәтләребезнең, шәкертләребезнең кулъязмаларында да теркәлгән.

ҺИЖРӘТ КИЧӘСЕ

Сафар ае динебез Ислам тарихына бер мөһим вакыйга белән кереп калган. Ул - һижрәт вакыйгасы.

Милади 622 нчы ел, Сафар аеның 27 нче көненә каршы кичтә Сөекле Пәйгамбәрәбез Хәзрәти Мөхәммәд саллаллаһи галәйһи вә сәлләм үзенең иң якин дустаны, киләчәктә беренче хәлифә булачак хәзрәти Әбү Бәкер белән 13 ел буе көферлек белән сугышып яшәгән һәм туган жире булган мөбарәк Мәккәи-Мөхәррәмә шәһәрәннән күчүнең нияте белән чыгып киткән.

Ике атна дөвам иткән сәфәр соңында алар 400 чакрым ераклыкта булган Ясриб (киләчәктә Мәдинә исемең алачак) шәһәрчегенә барып житкәннәр. Шушы вакыйгага мөселман чыганакаларында «һижрәт» исеме бирелгән.

Бу сәфәр Ислам тарихында бер олы һәм игътибарга лаек борылыш ноктасы булганга, мөселман тәкъвими барлыкка китерү мәсәләсе килеп чыккач, икенче хәлифә хәзрәти Гомәр бер дә шикләнмичә, бу көнгә хәтле мөселман-гарәпләр арасында кулланылып килгән тарих (дата) билгеләүне «Фил елы»ннан алып баруны ташлап, шушы һижрәт вакыйгасын башлангыч нокта итеп алган. Мөселман календареның «һижри» дип йөртелүенә сәбәбе елларны санау ноктасы итеп шушы күчүнең китү (гарәпчә «һижра») вакыйгасын алудыр.

Самар Жәмигъ мәчете имамы Иршат хәзрәт САФИН.

Намаз вакытлары		Декабрь тәкъвими			Время намазов				
		Милади буенча 2012 ел			Хижри буенча 1434 ел				
Көннәр саны	Хижри буенча Мөхәррәм ае	Иртәнге намаз	Кояш чыгу	Өйлә	Икенде	Ахшам	Көн озынлыгы	Ястү	
1	Шимбә	17	6:59	8:29	13:05	14:38	16:29	8:00	17:59
2	якшәмбе	18	7:01	8:31	13:05	14:37	16:29	7:58	17:59
3	дүшәмбе	19	7:02	8:32	13:05	14:37	16:28	7:56	17:58
4	сишәмбе	20	7:04	8:34	13:05	14:36	16:27	7:53	17:57
5	чәршәмбе	21	7:05	8:35	13:05	14:36	16:27	7:52	17:57
6	пәнжешәмбе	22	7:07	8:37	13:05	14:35	16:26	7:49	17:56
7	жомга	23	7:08	8:38	13:05	14:35	16:26	7:48	17:56
8	шимбә	24	7:09	8:39	13:05	14:35	16:25	7:46	17:55
9	якшәмбе	25	7:10	8:40	13:05	14:34	16:25	7:45	17:55
10	дүшәмбе	26	7:11	8:41	13:05	14:34	16:25	7:44	17:55
11	сишәмбе	27	7:13	8:43	13:05	14:34	16:25	7:42	17:55
12	чәршәмбе	28	7:14	8:44	13:05	14:34	16:25	7:41	17:55
13	пәнжешәмбе	29	7:15	8:45	13:05	14:34	16:25	7:40	17:54
14	жомга	Сафар ае 1	7:16	8:46	13:05	14:34	16:25	7:39	17:54
15	шимбә	2	7:17	8:47	13:05	14:34	16:25	7:38	17:55
16	якшәмбе	3	7:17	8:47	13:05	14:34	16:25	7:38	17:55
17	дүшәмбе	4	7:18	8:48	13:05	14:35	16:25	7:37	17:55
18	сишәмбе	5	7:19	8:49	13:05	14:35	16:25	7:36	17:55
19	чәршәмбе	6	7:20	8:49	13:05	14:35	16:25	7:36	17:55
20	пәнжешәмбе	7	7:20	8:50	13:05	14:36	16:26	7:36	17:56
21	жомга	8	7:21	8:51	13:05	14:36	16:26	7:35	17:56
22	шимбә	9	7:21	8:51	13:05	14:37	16:27	7:35	17:57
23	якшәмбе	10	7:22	8:52	13:05	14:37	16:27	7:36	17:57
24	дүшәмбе	11	7:22	8:52	13:05	14:38	16:28	7:36	17:58
25	сишәмбе	12	7:23	8:52	13:05	14:38	16:28	7:36	17:58
26	чәршәмбе	13	7:23	8:53	13:05	14:39	16:29	7:36	17:59
27	пәнжешәмбе	14	7:23	8:53	13:05	14:40	16:30	7:37	18:00
28	жомга	15	7:23	8:53	13:05	14:41	16:31	7:38	18:01
29	шимбә	16	7:23	8:53	13:05	14:42	16:32	7:39	18:02
30	якшәмбе	17	7:23	8:53	13:05	14:43	16:33	7:40	18:03
31	дүшәмбе	18	7:23	8:53	13:05	14:44	16:34	7:41	18:04
Дни	Хиджри	Фаджр	Восход	Зухр	Аср	Магриб	Долгота дня	Иша	

Пәйгамбәрәбез (с.г.в.):
«Шигырьдә хикмәт бар».

Самара Жәмигъ мәчете

Самара Жәмигъ мәчете
Бигрәк ямьле урында.
Аның эчендә гыйбадәт кылып,
Олы әҗерләр алдың да.

Самараның матур урыны —
Стара-Загора урамы.
Жәмигъ мәчете аен күтәрәп,
Йолдызларга уралды.

Жәмигъ мәчете өстендә
Көмеш айлар уйнаша.
Әй, замандаш, йоклап ятма,
Ахирәт көнен уйла.

Самара Жәмигъ мәчетенә
Ишеге безгә ачылган.
Гыйбадәтнең кыласың икән,
Бөндәм, булдың асылдан.

Әй, мөкатдәс, моңлы азан,
Гыйбадәткә өндисең.
Илһам белән зиннәтлисәң,
Руһи көчтә сүнмисең.

Ишетәсең азан тавышын,
Ашыгып бас намазга.
Шәригатьнең хөкөме шундый,
Гамәлең үсә намазда.

Самара Жәмигъ мәчете
Безне изгелеккә өнди.
Гыйбадәттә булчуларың
Илһам нурлары сүнми...

Мурат САФИН.